

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Тихонової Анастасії Миколаївни
**«СУТНІСТЬ ПРИНЦИПІВ ПІЗНАННЯ У ТВОРЧОСТІ ДЖ. БЕРКЛІ В
КОНТЕКСТІ ФІЛОСОФСЬКОГО ВЧЕННЯ Ф. МЕТЬЮЗ»**

представленої на здобуття ступеня доктора філософії за
спеціальністю 033 Філософія

Загальна оцінка роботи. Дисертаційна робота виконана на 197 сторінках і містить такі складові частини: анотація, зміст, вступ, три розділи, кожен з яких завершується висновком, загальний висновок, додатки, список використаної літератури, що включає 221 джерело, з яких 175 іншомовних. Список джерел відповідає напрямку досліджень, не є надто розгалуженим і включає публікації авторів, які працювали у цьому напрямку досліджень, як на сучасному етапі так і в ретроспективі. Назва роботи відповідає змісту.

Актуальність. Порівняльний аналіз концепцій свідомості Джорджа Берклі та Фреї Метьюз є актуальним з кількох точок зору: як з точки зору нового погляду на філософію Дж. Берклі, так і з точки зору формування нової екологічної свідомості. Метафізика екології австралійської дослідниці Ф. Метьюз є помітним явищем у сучасній філософії, але мало дослідженим не лише в українській філософії, а й в сучасній історико-філософській літературі взагалі. Спроба розглянути її погляди у контексті теоретичної спадщини класика філософії Дж. Берклі дозволяє дати адекватну історико-філософську оцінку її поглядам і визначити їх історичні джерела та теоретичне підґрунтя.

Її ідея створення екологічної цивілізації в межах холістичної теорії, дослідження особливостей руху свідомості від егоцентричного до екоцентричного сприйняття, її концепція «екологічного Я» аналіз дуальності, а також доведення антропологічних, соціальних та етичних імплікацій цих ідей, - все це, безумовно, має актуально значення не лише для філософії, а й для майбутнього людства взагалі.

Спроба авторки провести порівняльний аналіз епістемологічних поглядів Ф. Метьюз та Дж. Берклі є також цікавою та актуальною, бо вона дозволяє не тільки виявити епістемологічні основи її ідей та концепцій, а й глибше зрозуміти та оцінити гносеологічні принципи вчення Дж. Берклі.

Наукова новизна. Вже той факт, що Ф. Метьюз у своїх працях порушує глобальні проблеми, які стосуються долі всього людства, в яких творчість мало досліджена за Заходом і майже незнайома українському читачеві, говорить про безперечну новизну даної дисертаційної роботи. А той факт, що Дж. Берклі є типовим представником класичної філософії, а Ф.Метьюз - некласичної, то таке порівняння дозволяє краще зрозуміти відмінність епістемологічних принципів класичної філософії від некласичної. робить цю роботу ще більш складною і оригінальною, особливо враховуючи те, що предметом дослідження стає порівняльний аналіз епістемологічних, гносеологічних і метафізичних поглядів двох мислителів, які жили в різні епохи, переслідували різні цілі і зовсім по-різному представляли завдання і цілі філософії.

Зв'язок дослідження з науковими програмами, планами й темами. Дослідження виконане в межах науково-дослідної роботи «Історико-філософські та соціокультурні трансформації цілісності суспільства у контексті антропологічної кризи сучасного глобального світу» (0122U001333) кафедри філософії Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Оцінка змісту роботи, її обґрунтованості та достовірності.

Вступ. У розділі обґрунтовується актуальність обраної теми, формулюються мета, завдання, об'єкт, предмет і методологічні засади дослідження; окреслюється наукова новизна, практична значущість роботи; подаються дані щодо апробації результатів дослідження та публікацій.

Перший розділ складається з двох підрозділів, у першому підрозділі дається огляд літератури, а в другому - обґрунтування методів дослідження. У першому розділі представлено огляд праць Ф. Метьюз та Дж. Берклі, а також

літератури, присвяченій філософії Дж. Берклі та Ф. Метьюз, у другому підрозділі та обґрунтовується застосування системного методологічного підходу, а саме: компаративного, критичного, дескриптивного, індуктивного, абстрагування, герменевтичного і методу експлікації.

Другий розділ присвячено дослідженню «принципів пізнавальної діяльності Дж. Берклі та Ф.Метьюз у структурі онтологічної парадигми». Він складається з трьох підрозділів. У першому підрозділі розглядається онтологічна проблематика у філософії Ф. Метьюз та Дж. Берклі, зокрема поняття буття, істина, реальність, другий підрозділ присвячено питанню духовної природи людини у філософії Дж. Берклі та концепції «екологічного Я» Ф. Метьюз, а третій підрозділ присвячено дослідженню метафізичних основ емпіричного рівня сприйняття у філософії Ф. Метьюз та Дж. Берклі.

Третій розділ присвячено дослідженню теоретичної структури пізнавальної діяльності в творах Дж. Беркли и Ф. Метьюз. Цей розділ також складається з трьох підрозділів. У першому підрозділі розглядаються принципи пізнавальної діяльності Дж.Берклі та Ф.Метьюз у структурі наукового пізнання, у другому підрозділі - проблема єдності чуттєвого та раціонального у творчості Дж. Берклі, у третьому досліджується спільне та відмінне у філософських позиціях Ф. Метьюз та Дж. Берклі.

Як певну перевагу і водночас недолік можна розглядати те, що здобувачка поставила перед собою багато надто складних завдань, за які взявся б не всякий доктор наук. Вирішення таких завдань потребує не лише глибоких знань в галузі історії філософії та епістемології, зокрема знання проблемних контекстів сучасної, некласичної філософії та філософії Нового часу, а й високих методологічних навичок у галузі історико-філософських та філософських досліджень. Як гідність і водночас нестача роботи можна розглядати те, що здобувачка поставила перед собою досить багато надто складних завдань, за які взявся б не всякий доктор наук. Вирішення таких завдань потребує не лише глибоких знань в галузі історії філософії та епістемології, зокрема знання проблемних контекстів сучасної, некласичної

філософії та філософії Нового часу, а й високих методологічних навичок у галузі історико-філософських та філософських досліджень. Складність полягає й у цьому, що Ф. Метьюз ставить перед собою глобальні завдання та для їх вирішення намагається здійснити глобальний синтез ідей європейської та східної філософії.

Зауваження.

1. В назві роботи йдеться про дослідження «сутності принципів пізнання у творчості Дж. Берклі в контексті філософських ідей Ф. Метьюз», а в «Анотації» здобувачка пише «Дисертацію присвячено виявленню та систематизації філософських ідей Ф. Метьюз в контексті теорій Дж. Берклі». З назви роботи випливає, що головним предметом дослідження є принципи пізнання Дж. Берклі, а метою – виявлення їхньої суті, і все це здійснюється у контексті ідей Ф. Метьюз. З анотації, навпаки, випливає, що предметом дослідження є філософські ідеї Ф. Метьюз, а мета - їх систематизація, яка здійснюється в контексті теорій Дж. Берклі. З назви роботи випливає, що головним предметом дослідження є принципи пізнання Дж. Берклі, а метою – виявлення їхньої суті, і все це здійснюється у контексті ідей Ф. Метьюз. З анотації, навпаки, випливає, що предметом дослідження є філософські ідеї Ф. Метьюз, а мета - їх систематизація, яка здійснюється в контексті теорій Дж. Берклі.

Однак в дисертації як предмет дослідження здобувачка називає вже «метафізичні та етичні уявлення Ф. Метьюз», які розглядаються у контексті гносеологічних ідей Дж. Берклі». Таке визначення ближче до того, яке ми зустрічаємо в анотації і може розглядатися як його уточнення, хоча поняття «ідей». «уявлення» та теорії» це не завжди одне і теж. Але в цьому уточненні нічого не говориться про принципи пізнання Дж. Берклі, які в назві фігурують як предмет дослідження. Будь ласка, поясніть ці розбіжності та уточніть предмет дослідження.

2. Згідно з назвою, метою має бути з'ясування сутності (суттєвих характеристик) принципів пізнання Дж. Берклі, але в дисертації як мету здобувачка називає «виявлення та систематизацію ідей Ф. Метьюз в контексті ідей Дж. Берклі відповідно до потенціальної стратегії їх реалізації в сучасному світі». Природньо виникає питання, яким чином мета дисертації пов'язана з її назвою.

3. Порівняльний аналіз є різновидом аналізу. В його основі лежить операція порівняння. Залежно від проблеми та мети аналізу ми отримуємо різні види аналізу. Так, якщо мета полягає лише в тому, щоб знайти щось спільне у поглядах або, навпаки, відмінності ми маємо справу з логічним аналізом. Індукція, аналогія, визначення – це методи, які застосовують логічний аналіз. Однак для філософії цього недостатньо, бо вона має йти далі та шукати причини спільності чи відмінності. Якщо нас цікавлять епістемологічні підстави поглядів чи теорій, ми звертаємося до епістемологічної проблематики і тоді наш аналіз буде епістемологічним, якщо нас цікавлять метафізичні підстави, ми звертаємося до метафізичної проблематики тощо. у філософії не зводиться до логічної операції порівняння, тобто виявлення спільних рис і розбіжностей. Він повинен пояснювати причини цих подібностей та розбіжностей, тому він завжди здійснюється в контексті певної проблематики і від характеру цієї проблематики залежить, чи буде цей аналіз філософським і яким саме (гносеологічним, онтологічним, етичним тощо). Змішування логічного аналізу з філософським дуже поширена помилка, яка характерна і для докторських дисертацій. Таке хибне уявлення про порівняльний аналіз, на мій погляд, збивало з пантелику здобувачку і змушувало її шукати аналогій у поглядах Дж. Берклі та Ф. Метьюз. На щастя, ми у неї знаходимо і епістемологічний, і метафізичний аналіз і навіть розмежування епістемології та гносеології. Змішування логічного аналізу з філософським дуже поширена помилка, яка характерна і для докторських дисертацій. Таке хибне уявлення про порівняльний аналіз, на мій погляд, збивало з пантелику здобувачку і змушувало її шукати аналогій у поглядах

Дж. Берклі та Ф. Метьюз. На щастя, ми у неї знаходимо і епістемологічний, і метафізичний аналіз і навіть розмежування епістемології та гносеології.

4. Іншим недоліком, характерним для більшості вітчизняних робіт з історії філософії, є нерозрізнення філософських та історико-філософських методів дослідження, хоча на Заході існує велика література з цього питання. Дескриптивний, індуктивний методи та аналогія не є методами історико-філософського дослідження, а абстрагування взагалі не є методом, це логічна операція.

5. На ст 172 -173 ми читаємо: «було досліджено наявність зв'язку з okazіоналізмом у світоглядних позицій Ф. Метьюз та Дж. Берклі в контексті філософії Ніколя Мальбранша», а на ст. 174 здобувачка пише: «Також було виявлено відсутність ознак okazіоналізму у вченні Ф. Метьюз, що відрізняє її філософську позицію від теорій Дж. Берклі». Поясніть, будь ласка, в чому ви вбачаєте okazіоналізм Дж. Берклі та уточніть відношення до okazіоналізму Ф. Метьюз.

Незважаючи на всі ці зауваження, здобувачка спромоглася впоратися з поставленими завданнями. Робота має цілком обґрунтовану структуру, яка дозволяє простежити логіку аргументації авторки. Кожен розділ має висновки, що випливають із його змісту. Вказані зауваження не знижують цінність роботи і можуть розглядатися, скоріше, як побажання для подальшого самовдосконалення.

З урахуванням усього зазначеного вище, вважаю, що дисертаційна робота Тихонової Анастасії Миколаївни «Сутність принципів пізнання у творчості Дж. Берклі в контексті філософського вчення Ф. Метьюз» є завершеною самостійною кваліфікаційною науковою працею, що відповідає усім вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами, внесеними згідно з

Постановою Кабінету Міністрів України від 21.03.2022 р. № 341) та Наказу МОН України від 12 січня 2017 року № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», а її авторка - Тихонової Анастасії Миколаївни заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 033 Філософія.

Доктор філософських наук, професор
кафедри філософії Одеського національного
університету імені І. І. Мечникова

Сергій Секундант

Підпис підтверджую

